

Голові разової спеціалізованої
вченої ради
в Національному університеті
«Одеська політехніка»
доктору наук з державного управління,
професору
Миколайчуку М. М.

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

в. о. завідувача кафедри публічного управління та адміністрування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу, доктора наук з державного управління, професора, заслуженого працівника освіти України **Лопушинського Івана Петровича** на дисертацію **Зозулі Ігоря Юрійовича** на тему: «Модель публічного управління соціальним захистом моряків: світовий досвід для України», подану до захисту у спеціалізовану вчену раду Національного університету «Одеська політехніка» Міністерства освіти і науки України на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

1. Актуальність теми дисертації, зв'язок із науковими програмами, темами

Розширення загального доступу до базового соціального захисту є фундаментальним питанням прав людини. Загальну мету світової спільноти щодо вирішення цієї проблематики відбито в Конвенціях та рекомендаціях МОП щодо соціального забезпечення, а також у цілях Цілей сталого розвитку Організації об'єднаних націй до 2030 року. Питання соціального захисту моряків є вкрай актуальними, оскільки Україна характеризується як морська держава та постачає робочу силу на світовий ринок. Утім, на сьогодні, жодна державна інституція належним чином не займається питаннями, що пов'язані із забезпеченням соціального захисту моряків. Відзначається зростання ролі профспілкових та благодійних організацій, що надають матеріальну, фінансову та правовому підтримку морякам, які стикаються з певними проблемами. Суттєвого значення при цьому набувають питання до вироблення нового концептуального підходу щодо соціального захисту моряків та формування моделі публічного управління ним на основі узагальнення кращого зарубіжного досвіду, що розглядаються в дисертаційному дослідженні І. Ю. Зозулі.

Слід погодитися з автором, який відзначає, що в Україні досі не ратифіковано певну кількість міжнародних документів, які забезпечують повний соціальний захист моряків. Потрібно зазначити, що дисертанту вдалося подати комплексне та завершене дослідження з питань застосування зарубіжного досвіду для України та доцільності формування моделі публічного управління соціального захисту моряків. Це зумовлює

актуальність цього дисертаційного дослідження як у науковому контексті, так і в практичному аспекті.

Отже, тема наукового дослідження є актуальною, що аргументовано доведено автором у вступі.

Актуальність теми підтверджується і значною кількістю наукових публікацій, які ретельно проаналізовано автором. Виокремлено дослідження теоретико-методологічних проблем щодо стану соціального захисту моряків; розкрито поняття «соціальний захист» у контексті наукових досліджень; висвітлено підходи до проблем соціального захисту моряків зарубіжних держав та в Україні; визначено вплив наявних моделей соціального захисту на захист моряків; подано інноваційні моделі соціального захисту моряків, що постають основою стабільності в умовах глобальних ризиків та криз.

Ураховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що тема дисертаційного дослідження І. Ю. Зозулі «Модель публічного управління соціальним захистом моряків: світовий досвід для України» є своєчасною та зумовлена нагальними потребами державотворчої практики щодо розроблення нового концептуального підходу до соціального захисту моряків та моделі публічного управління ним на підставі зарубіжного досвіду для України.

Оформлення дисертації виконано згідно з чинними вимогами та не викликає зауважень. Роботу написано науковим стилем, її оформлення відповідає чинним стандартам, у тексті роботи зроблено потрібні посилання на цитовані джерела. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Аналіз змісту дисертаційної роботи і наукових публікацій І. Ю. Зозулі дає змогу зробити висновок про те, що основні наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають такому виду досліджень. Належний ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність забезпечено:

– коректністю визначення об'єкта та предмета дослідження (с. 22) та професійним вирішенням автором низки завдань, що сприяло реалізації поставленої мети дослідження (с. 21), адекватністю структурно-логічної схеми дослідження визначеній меті: кожен наступний розділ чи підрозділ органічно пов'язаний з попереднім і доповнює його.

Логіка викладення матеріалу корелюється з предметом дослідження (с. 22) і обраними методами дослідження (с. 22-23). Це дало змогу здобувачеві сформулювати підґрунтя з наукових підходів і концепцій, що покладені в основу його дослідження:

– використанням широкої джерельної бази за темою дисертації і достатнім масивом аналітичних даних: список використаної літератури налічує 264 найменування, з них 98 – іноземними мовами (с. 307-345); дослідження базується на працях вітчизняних і закордонних науковців, що

присвячені різним аспектам публічного управління соціальним захистом моряків;

– обранням методів дослідження, що дали змогу опрацювати джерельну базу з проблематики дисертаційного дослідження; установити взаємозв'язки між науково-теоретичними та практично-прикладними підходами в зарубіжній та українській науці і практиці; вирішити конкретні завдання дослідження; систематизувати результати зарубіжних і українських наукових поглядів; виокремити площину публічного управління соціальним захистом моряків та суб'єктів публічного управління; класифікувати наукові поняття, теоретичні підходи, надати власні визначення науковим категоріям; виробити модель публічного управління соціальним захистом моряків; сформулювати практичні рекомендації щодо напрямків вироблення організаційної та правової бази публічного управління соціальним захистом моряків;

– досить поширеною географією та достатньою кількістю напрямків в апробації отриманих результатів на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних заходах, у тому числі за міжнародною участю.

Для дисертації характерна системність та ясність викладення матеріалу. Автору притаманне вміння виокремити суттєві моменти, чітка їх аргументація. Висновки дисертаційної роботи цілком обґрунтовані, коректні та логічно випливають із викладеного матеріалу. Розроблені та обґрунтовані автором положення, висновки й рекомендації мають практичне спрямування та можуть бути використані для дальших наукових досліджень і дискусій з проблемних питань публічного управління соціальним захистом моряків. Висновки, сформульовані в дослідженні, можуть бути застосовані під час формування нового концептуального погляду на створення системи соціального захисту моряків, а також розширить діапазон використання інноваційних інструментів соціального захисту моряків як особливої категорії, що відіграє значну роль у соціально-економічному розвитку держави. Ознайомлення з текстом дисертації дає змогу констатувати актуальність вирішення автором поставлених наукових завдань у цілому, виокремлення найбільш гострих з них у межах предмета проведеного дослідження, а також наявність новизни їх наукового доробку.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Достовірність положень, висновків і рекомендацій, поданих у дисертації, не викликає сумнівів з огляду на доцільне, комплексне та результативне використання дисертантом наукової методології. Це знайшло своє віддзеркалення в основних положеннях роботи, що сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною.

Зокрема, можна погодитися з автором щодо віднесення до категорії «вперше»:

– проведено комплексне дослідження теоретико-методологічних і практично-прикладних основ соціального захисту моряків та моделі публічного управління ним і запропоновано нове вирішення наукової проблеми – теоретико-методологічне обґрунтування концептуальних засад

моделі публічного управління соціальним захистом моряків, що має теоретико-методологічну основу, організаційно-правову базу і практичну реалізацію в контексті взаємовідносин держави і суспільства;

- запропоновано новий концептуальний погляд щодо вироблення та формування в Україні моделі публічного управління соціальним захистом моряків з урахуванням теоретичних основ соціального захисту моряків, визначеним у зарубіжній науці та успішного сучасного досвіду держав світу.

Автором удосконалено:

- теоретико-методологічний підхід щодо соціального захисту моряків та моделі публічного управління ним, зокрема шляхом надання нового змісту категорії «соціальний захист моряків» як діяльності органів державної влади, громадських організацій, профспілок, самоврядних організацій, міжнародних організацій та окремих громадян щодо визнання особливостей професійної діяльності моряків, їхнього внеску до економіки держави та створення спеціальних умов соціального захисту моряків. Уведено такі категорії, як: «публічне управління соціальним захистом моряків», що визначається як діяльність суб'єктів публічного управління, громадянського суспільства і його інститутів та окремих громадян відносно створення нормативно-правових та соціально-економічних умов щодо соціального захисту моряків та створення спеціальних умов соціального захисту моряків та їх родин; та категорії «модель публічного управління соціальним захистом моряків», що визначається як сукупність теоретико-методологічних основ, організаційно-правових та соціально-економічних засад, які віддзеркалюють інституційну конструкцію суспільних відносин щодо соціального захисту моряків та визнання їхньої діяльності як особливої зі значним внеском в економіку держави;

- концептуальні основи закономірностей вироблення моделей публічного управління соціальним захистом моряків з акцентами на взаємовідносинах держави і суспільства, взаємодії і партнерської діяльності держави, громадськості, бізнесу та орієнтацією на теоретико-методологічні та організаційно-правові основи формування та розвитку моделей соціального захисту моряків та публічного управління ними;

- прикладні основи вироблення моделі публічного управління соціальним захистом моряків в аспекті побудови партнерської взаємодії, гармонізації діяльності органів державної влади, розподілення повноважень і відповідальності.

У межах наукового дослідження набули подальшого розвитку:

- теоретико-методологічні підходи в публічному управлінні та адмініструванні щодо моделювання публічного управління соціальним захистом моряків з урахуванням міжнародних і глобальних актів, державних нормативно-правових актів, взаємодії органів державної влади та всіх зацікавлених суб'єктів публічного управління соціальним захистом моряків;

- методологія публічного управління соціальним захистом моряків у контексті побудови багатосторонніх відносин держави і суспільства, що дозволить використати широкий спектр видів, форм і методів соціального захисту моряків шляхом створення партнерських відносин між усіма

суб'єктами публічного управління соціальним захистом моряків.

Отже, проведена експертиза дисертації дозволяє зробити висновок про те, що винесені на захист положення мають новизну як у теоретико-науковій, так і в прикладній сфері публічного управління та адміністрування.

4. Повнота викладу результатів дисертації в опублікованих працях

Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковано у 10 працях, у тому числі: у 4 статтях, 2 з яких у наукових фахових виданнях, 1 – у виданні, проіндексованому у базі даних Web of Science, 1 - у зарубіжному виданні; та 6 публікаціях у збірниках матеріалів науково-комунікативних заходів.

Слід зазначити, що автор у висновках до розділів дає достатньо вичерпну інформацію про висвітлення відповідних питань у своїх публікаціях, що полегшує комплексне сприйняття теми дисертаційного дослідження.

В опублікованих працях розкрито основні положення дисертації, що становлять наукову новизну і винесені на захист. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам п. 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Міністерства освіти і науки України і надають авторові право публічного захисту дисертації.

Детальний аналіз поданого рукопису дисертації та наукових публікацій дає підстави констатувати ідентичність публікацій і основних положень дисертацій.

5. Дискусійні питання та зауваження щодо змісту дисертації

У цілому, відзначаючи високий науковий рівень виконаного дослідження та позитивні сторони поданої до захисту дисертації, водночас слід звернути увагу на окремі положення дисертаційної роботи, що мають дискусійний характер та спонукають висловити деякі зауваження та побажання.

1. У розділі 1 автор класифікував наукові визначення вітчизняних та зарубіжних дослідників поняття «соціальний захист», зокрема: 1) за суб'єкт-об'єктними відносинами; 2) суб'єкт-суб'єктними відносинами; 3) впливами; 4) організаційними формами; 5) повноваженнями. Дисертант систематизує наукові погляди, установлює їх належність до зазначених груп та визначає спільне та відмінне, що подано в загальному висновку 1. Утім, на нашу думку, у тексті дисертаційного дослідження доцільно було б схематично подати змістовний складник механізмів, заходів, форм і методів соціального захисту, які являють собою відмінність публічноуправлінських підходів щодо визначення «соціального захисту» у вітчизняних та зарубіжних поглядах.

2. Досліджуючи ефективність системи соціальної сфери, її організаційно-правове забезпечення, дисертант неодноразово акцентує увагу на проблемі контролю за соціальним забезпеченням моряків та вказує на потребу вдосконалення державного та громадського контролю цієї сфери (розділ 2). У дисертаційному дослідженні визначається доцільність створити спеціальні підрозділи та робочі групи, а також укладати меморандуми з органами державної влади щодо контролю над діяльністю у сфері морського господарства в контексті соціального діалогу. Загалом, погоджуючись з потребою цих заходів, автору, слід було б розмежувати форми державного і громадського щодо соціального контролю забезпечення моряків та продемонструвати, як вони будуть узгоджуватися в контексті реформи децентралізації.

3. У п. 3.1. дисертаційного дослідження визначено теоретико-методологічну основу моделі публічного управління соціальним захистом моряків в Україні. Безумовно, що перевагою роботи є поданий теоретико-методологічний блок, який є основою розвитку практичного складника моделі публічного управління соціальним захистом моряків. Автор акцентує увагу на теорії інновацій, у межах якої наголошується, що: інновації передбачають виникнення, прийняття та реалізацію ідей; виокремлюється роль адміністративних інновацій, що полягають у зміні структури надання соціального захисту морякам; вироблення, упровадження та поширення інновацій (стор. 265). Утім, як нам видається, поза увагою автора залишається такий інноваційний напрямок, як цифровізація соціальної сфери, що спрямований на поліпшення якості надання соціальної підтримки, унеможливлення будь-яких зловживань при наданні громадянам соціального захисту (у т. ч. такий категорії громадян, як моряки), забезпечення прозорості і контрольованості соціальних видатків держави тощо.

4. Перевагою та, безумовно, новизною цієї дисертаційної роботи є запропонована авторська модель публічного управління соціальним захистом моряків, що складається з теоретико-методологічного та організаційно-правового блоків. Заслуговує на увагу п. 9 загальних висновків (сс. 303-306), де дисертантом, ураховуючи модель публічного управління в Україні та взаємозв'язок суб'єктів публічного управління, запропоновано організаційну структуру соціального захисту моряків: законодавчий орган влади – виконавчі органи влади та органи місцевого самоврядування – дорадчі органи – спеціально утворені органи – неурядові організації – приватні організації – партнерські організації. Водночас, на нашу думку, робота значно б виграла, якби автор навів різноманіття напрямків утілення соціальної функції з боку суб'єктів публічного управління, окреслив вектори реалізації спільних цілей та встановлення належної взаємодії.

У той же час слід констатувати, що висловлені зауваження та пропозиції носять здебільшого дискусійний та рекомендаційний характер, а висловлені недоліки і побажання, насамперед, окреслюють можливі перспективні напрями дальшої наукової роботи та творчих пошуків у розробленні проблематики дисертаційного дослідження.

6. Загальний висновок

Висловлені зауваження та пропозиції мають в основному рекомендаційний характер, не знижують загальної позитивної оцінки та значущості дисертаційної роботи, яка в межах визначеної мети та завдань є цілісним дослідженням актуального завдання щодо запропонованого нового концептуального погляду на соціальний захист моряків як явище і як процес, що полягає у виробленні моделі публічного управління соціальним захистом моряків з урахуванням успішного зарубіжного досвіду та особливостей організації публічного управління та адміністрування в Україні.

Дисертаційна робота Зозулі Ігоря Юрійовича на тему: «Модель публічного управління соціальним захистом моряків: світовий досвід для України» є самостійним та завершеним науковим дослідженням, містить наукові результати, що сукупно вирішують актуальне наукове завдання, її зміст відповідає галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

На підставі вищезазначеного можна констатувати, що дисертаційна робота І. Ю. Зозулі характеризується новизною одержаних результатів та висновків, має теоретичну і практичну цінність, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами) та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її автор, Зозуля Ігор Юрійович, заслуговує присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор наук з державного управління, професор,
заслужений працівник освіти України,
в. о. завідувача кафедри публічного
та адміністрування Івано-Франківського
національного технічного університету
нафти і газу

І. П. Лопушинський

«01» грудня 2023 року